

 Lagtolken
vägvisare i paragrafdjungeln

Regler om vatten

tisdag 16 februari 2016
18.00 – 20.00

- ❖ Skyddade intressen
- ❖ Prövningar av åtgärder och verksamheter

Peggy Lerman
Lagtolken

Det kan gå snett trots goda avsikter

Minikraftverk, 4,8 GWh/år.
Kompletteringar underhand – dyrt, ineffektivt.
17 år till start. Omtag i prövningsprocessen.

Entreprenör byggde efter eget huvud, i strid med ritningar och domar. (100 m från tillståndet)
Ägare och entreprenör dömdes för miljöbrott. Konkurs

Ny ägare byggde klart. När vattnet släpptes på brast dammen. Långt produktionsstopp.

**Det gäller att ha överblick
och hålla ihop det före, under och efter**

Lagtolken

3

Innehåll

1. Snabbkurs i styrmedel – ÖVERBLICK!

2. Vattenverksamhet
Ansvar och bevisbörda
Prövningspliktens upplägg
Äldre anläggningar

3. Skyddad natur, kultur
Förutsättningar för undantag

Lagtolken

4

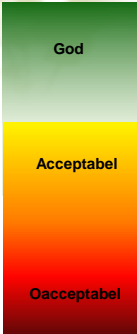
1. Snabbkurs i styrmedel

Verktyg
Kunskap
Stöd
Ram för verksamheten

Lagtolken

Tillämpningen bygger på tre frågor

Vad är **kvalitet**?

Vilka verktyg finns?

Hållbart
sköta
kompensera

Hänsyn
platsval
anpassning

Hindra
försämring
förändring

Vad ger stöd?

Kunskap om kvalitet
tex kommunala planer,
statliga underlag, MKB

Politik visar
ambition om kvalitet i
tex mål, kommunala
planer

Lagtolken

6

Ram av regler Ha koll så projektet ligger inom ramen!

Lagtolken

7

Exempel hinder

- ✦ Riksintresse - stoppar lokala & enskilda intressen
(MB 3-4, PBL 2:2)
 - ✦ Natura 2000 skärpta förbud och stoppar undantag (MB 7:24)
- ✦ Strandskydd, reservat, biotoper, arter -
förutsätter dispens – svårt att få!
(MB 7-8, PBL 2:2, 2:4, 4:17)
- ✦ MKN vissa ämnen i grundvatten bindande krav
*mestadels är MKN mål om gott vatten, inte bindande
(obs att mål används i prövningens bedömningar**)*
(Klass 1, MB 2:7, MB 5:2.1.1, PBL 2:10)

Lagtolken

8

Kunskap om MKN

Ladvattenån, nytt kraftverk, Kramfors
MÖD beslut 2012-01-24 i M 568-11

MKB **saknade redovisning** av hur nytt kraftverk kommer
att påverka den ekologiska statusen (MKN-mål för ån).
Det är en grundläggande brist.

Naturvårdsverket har redan under samråd påpekat detta.
Kammarkollegiet och länsstyrelsen har vid MD
efterfrågat dessa kompletteringar. **Komplettering
gjordes inte.**

MÖD:

MKB är bristfällig i så väsentligt avseende att den inte
kan läggas till grund för prövningen. Det är hinder mot
att pröva ansökan. Tillståndet upphävs och **ansökan
avvisas.**

Lagtolken

9

Rimlig hänsyn miljöbalken dvs var i "rummet" ska projektet hamna?

Lagtolken

10

Exempel för lite hänsyn

Bolaget har använt kax-container för att sedimentera borrhslam. Dike och Sandbäcken har trots det fått mängder av slamhaltigt borrhvatten - delar av botten täcktes.

Sandbäcken är utpekad av Falu kommun som känsligt naturområde med liten vattenföring samt bäckkröding.

Händelsen är inte av ringa betydelse. **Oaktsamt. X som utfört borrningen har lång erfarenhet och varit medveten om att högt vattentryck ger risk för otillräcklig sedimentering.** Utsläppet har skett genom ett medvetet risktagande med fara för påverkan på djurliv i ett känsligt vattenområde.

Företagsbot 20.000 kr.
Svea hovrätt 2014-1030, B 3197-14

Lagtolken

11

Kunskap för att klara bevisbördan

❖ samlad bedömning av konsekvenserna - tex MKB

Nu

Påverkan byggtid, drift

Effekt nära och längre bort :
flöde, framkomlighet, ändrade naturvärden, försvunna kulturvärden etc

Konsekvens för intresse
tex friluftsliv, naturmiljö, kulturmiljö

Lagtolken

12

Kunskap om det viktiga

MKB behandlar inte specifikt naturmiljö som är **riksintressant** och vattenkraftutbyggnadens påverkan på denna.

En **närmare beskrivning** av naturvärdena och en analys av konsekvenserna av en utbyggnad är en **företsättning för ett ställningstagande** om tillåtligheten.

Återförvisas för komplettering.

MÖD dom 2004-10-29 i M 9120-03 Ljungån, Jämtland

**Avgränsning MKB utgår från värdenas tyngd.
Kommunens ÖP visar viktiga allmänna intressen.
Samråd Ist och berörda för att precisera.**

Lagtolken

3

Tillräckligt underlag för bedömning

Hägerums kvarn, Virån, Oskarshamn
Lagligförklaring och utbyggnad med kulturhistorisk anpassning. 8,1 m fallhöjd
MÖD:

Vid jämförelse med Ist beskrivning av Natura 2000 framgår att MKBn i stora stycken **saknar redovisning av livsmiljöer, djur och växter som ska skyddas**. MKBn borde innehålla dessa uppgifter.

Den planerade verksamheten ska nämligen **kunna bedömas** med avseende på konsekvenserna för det syfte som skyddet avser. Återförvisas.

MÖD dom 2002-1-15 i M 4880-01 Hägerums kvarn

Miljöfrågor kan behöva specialistkompetens för att få tillräckligt djup analys!

Lagtolken

4

Lite inte på att komplettering godtas

MMD Vänersborgs TR 2012-12-06 M 1429-11
Turbinbyte, ökad genomströmning och ökad fallhöjd.

MKB till ansökan är inte av sådan art att den skulle kunna godkännas.

MKBn har emellertid **kompletterats** och är **nu av bättre kvalitet**.

De många kompletteringarna gör det emellertid svårt att överblicka.

Kan det godtas att MKBs innehåll blir uppdelad på olika handlingar? Strider mot grundprincipen om fristående dokument.

Men ansökan gäller **begränsad ändring** av en befintlig verksamhet.

Därför acceptabelt att MKBs innehåll är spritt på olika handlingar.

Gör så rätt som möjligt från början!

Lagtolken

15

Allvarlig kunskapsbrist – börja om

MMD Nacka 2012-01-25, M 5239-08 (ej PT)

MKB saknar varje spår av analys av skadliga verkningar uppströms och hur de kan hanteras.

Även stora brister i påverkan fisk mm.

Ingen trovärdighet i beskrivningen av MKN.

Alternativ utformning och nollalternativ har brister.

Ansökan avvisas.

Lagtolken

16

Tillståndslöst kraftverk – brett underlag

Ombyggnad äldre kraftverk.

Ansökans MKB fokuserade ändringar.

Sökanden **ville inte komplettera**.

MÖD: Ansökan om tillstånd för framtida drift av tidigare ej tillståndsgiven vattenverksamhet måste alltid åtföljas av en **MKB som omfattar hela verksamheten**, även om samtidigt en utvidgning av verksamheten planeras.

Detta krävs för att den tillståndsgivande myndigheten ska kunna bedöma behovet av och prioriteringen mellan de villkor och skadeförebyggande åtgärder som kan vara aktuella.

Avvisas.

MÖD dom 2013-06-20 M 5737-12

Lagtolken

17

Alternativ för att klara bevisbördan ^{2:1, 2:6}

Större brygga för fritidsbåtar (enskilda sökande)

Ekologiskt känsliga vatten västkusten.

Ändamålet, att skapa båtplatser, bör vid denna kust i första hand uppnås genom att redan muddrade områden tas i anspråk.

Sökanden har **inte bevisat att det saknas alternativ** som innebär mindre intrång tex samlokalisering.

Inte bevisat rimligt "bästa plats".

Tillstånd nekas.

MÖD M 5558-03

Lagtolken

18

Nollalternativ vid lagligförklaring

Ljungån. Kraftverk byggt.

Ansökan om lagligförklaring.

Vad ska man jämföra med? Dagsläget? Före bygget?

MÖD.

Nollalternativ ska **utgå från förhållandena som rådde innan ansökans anläggningar byggdes.**

MÖD dom nr 2 2006-10-23 i M 6581-05 Ljungån, Jämtland

(Lst överklagade men HD gav inte prövningstillstånd)

2. Vattenverksamhet

Exempelvis att utföra anordningar för att leda bort eller tillföra vatten, bygga i eller fylla ut i vattenområde.

Varför bry sig om att pröva projekt? (1)

❖ Förelägganden och straff...

Praxis stärker rättstillämpningen - länsstyrelsens tillsyn allt mera aktiv.

❖ Klarlägga ansvar och lätta på bevisbördan...

- ❖ plikt underhålla din anläggning
 - ↪ på egen fastighet eller på annans fastighet
 - ↪ löpande reparationer och modernisering
 - ↪ skadad anläggningen (även av annan)

- ❖ ersätta skador pga
 - ↪ anläggningens ändrade vattenförhållanden (inte pga naturliga bäverdammar)
 - ↪ vattenförhållanden är även kvalitet

Varför bry sig om att pröva projekt? (2)

❖ Bundenhet skapas i prövade frågor (rättskraft)

- ☞ rätt anlägga och behålla anläggningar
 - ❖ tvångsrätt kan skapas
- ☞ rätt bedriva störande verksamheter
 - ❖ berörda kan inte invända
 - ❖ inte (mer) ersättning för påverkan
 - ❖ driftsvillkor ger långsiktig planering

Det kommer nog skärpta regler

7 000 dammanläggningar

- ❖ hälften har gamla tillstånd
- ❖ hälften har inget tillstånd
- ❖ 90 % har inte passage
- ❖ naturskydd kräver ökad hänsyn

Uppdrag: På samhällsekonomiskt effektivt sätt se till att äldre anläggningar utformas och drivs så att moderna hänsynskrav uppfylls.

Prövning kostar

❖ 3 - 4000 ärenden ?

- ☞ 3 - 4 miljoner handläggningskostnad staten
- ☞ 1 - 7 miljarder för VU (vattenkraft endast)
 - ❖ småskalig vattenkraft 2 - 400.000
 - ❖ lagligförklaring 4 - 800.000
 - ❖ större uppgradering 1 - 6.000.000
 - ❖ fiskväg 20.000 (och uppåt) per meter fallhöjd

Rimlig proritring bland kraftverken!

Vad händer med reglerna?

Vattenverksamhet SOU 2013:10, 2014:35 – inget beslut än

- ❖ Prövningsplikt trots äldre beslut kommer att tydliggöras? *
- ❖ Nyprövning kommer att införas?
- ❖ Samlad prövning vid ändring? **
- ❖ Subsidiärt ansvar för fastighetsägare som har annans vattenanläggning på sin fastighet?

* Gamla anläggningar (1)

Färna kraftverk MÖD 2012:26

Damm 1600-talet. Urminnes hävd.

Privilegium 1804 järnsmide. Kraftverk 1940.

Laglig anläggning – dvs kan lagligförklaras - men tillstånd drift finns inte genom hävd etc. **Brist på driftsvillkor försvårar tillsyn. Därför skäl att förelägga om tillstånd.**

Lagligförklaring enligt respektive regelverk vid uppförandet.

Drift provas enligt dagens regler.

MÖD 2016-02-03, M 619-15, Lannafors kvarn

Tillstånd 1858. Rättighet förfoga över vattnet, att hålla kvarn på platsen och att mala annans säd.

Tillståndet reglerar emellertid inte vattenhushållning, dämning- eller sänkningsgränser. Föreläggande söka nytt tillstånd.

Gamla anläggningar (2)

MMD Växjö dom 2012-10-02, M 2735-11

Ådholmens krv, Bruatorpsån, Torsås

(bekräftas av praxis)

Kvarn 1880-talet, kraftverk 1980, spärrdam höjdes 1990

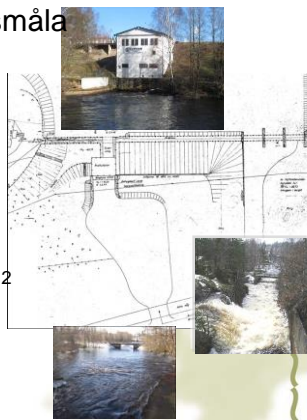
Den rätt som kan göras gällande med urminnes hävd måste anses begränsad till den **funktion och användning som går att härleda till ursprunglig användning.**

Åtgärder i syfte att omvandla till kraftverk och senare upprustning har krävt tillstånd. Inte sökts. Föreläggande att nu söka tillstånd godtas av domstolen.

**Ändring Långgölsmåla

- ❖ Byta turbin
- ❖ Rensa nedströms utlopp
- ❖ Inte ompröva hela kraftverket

MÖD dom 13-06-24 M 10242-12

Prövningsplikt?

1. Skadebedömning - uppenbart skadefritt? MB 11:12*

2. Särskilda undantag MB 11:9

(husbehovsbrunnar, kn kan dock kräva miljöprövning eller bygglov)

3. Tillstånd eller anmälan?

Tillstånd innebär

- obligatorisk MKB
- bindande rätt
- tillstånd måste följas** MB 29 kap 4 § 2 st

Anmälan länsstyrelse innebär

- MKB om det behövs
- mer krav kan ställas senare

Anmälan räcker normalt för att t.ex.

- anlägga, fylla, påla i yta mindre än 500 m² vattendrag, 3000 m² andra vatten
- gräva, muddra, spränga i yta mindre än 500 m² vattendrag, 3000 m² andra vatten
- anlägga trumma, bro i vattendrag med högst 1 m³ mq
- omgrävning (ej markavvattning) samma begränsning
- bortleda 600 m³ dygn 100' år från vattendrag
- 1.000 m³ dygn 200' år annat vatten
- ändra, riva dessa anläggningar

Markavvattning – länsstyrelsen!

Lagtolken

29

*Uppenbart skadefritt? (1)

- Båtplats fanns i liten vik 7x5 m.
- På hösten plockade X bort stenar från botten med hjälp av en mindre grävmaskin med gummihjul.
 - ❖ Botten består av 20-30 cm slam och har ingen växtlighet.
 - ❖ X grävde 20-50 cm djupt för att få grepp om stenarna, ca 25-30 tag med skopan.
 - ❖ Stenarna lades på befintlig mindre stenpir, som höjdes ca en halv meter och förlängdes max en meter.
 - ❖ Arbetet tog ca fem timmar.

❖ Hovrätten:

För att kravet "uppenbart" ska anses uppfyllt ska det **utan vidare stå klart** att arbetet inte medför någon miljöpåverkan. Så är inte fallet här. Brottsligt att inte ansöka om prövning.

Lagtolken

30

Uppenbart skadefritt? (2)

Utfyllnad för pir i Helgesjön Värmland.

2 m bred 5 m lång. Långgrund vik. Båttiv, fåglar.

Bryggan ingår i planskiss till bygglov för fritidshus. Strandskyddsdispens finns.

Lst: Ringa omfattning och viken var redan grund. Inte nämnvärd ändring av vattenförhållandena. Enskilda intressen ringa – framgår av strandskyddsdispensen.

MD höll med lst. "Återställande av platsen framstår inte som befogat i förhållande till den omgivnings störning som åtgärderna kan ha medfört."

MÖD: Annan bedömning.

Utfyllnaden – även under vatten – är 15 - 18 m².

↪ Saknas utredning om allmänna intressen skadas.

↪ Det framstår inte som uppenbart att allmänna intressen inte skadas.

↪ Undantagsregeln 11:12 därför inte tillämplig. Skulle ha prövats.

Krav att området återställs. MÖD dom 2006-06-15 i M 6246-05

**Tillstånd tar över generella riktlinjer

Borrkax 30-40 kg släpptes i VA-nätet och rann via bäck ut i Mörrumsån. Borrkax är miljöskadligt i vattendrag. Brottsligt pga oaktsamhet?

Arbetet följde "ordinarie rutiner" för utsläpp till VA.

MEN bolagen hade inte läst tillståndsbeslutet - som förbjöd utsläpp till VA. Villkor binder projektet.

Företagsbot 20.000 både borrhög och värmebolag.

Blekinge TR 2013-04-12 B 2798-12

3. Skyddad natur & kultur

- ❖ biotoper och arter
- ❖ stränders friluftsliv och natur
- ❖ kulturmiljöer vid dammar mm

Strandskydd

Målkonflikter med tydlig politisk prioritering

Sverige 400 000 kilometer strand
Strandskydd en tiondel av landytan - större än Danmark

allmansrätt - hemfrid
näringsverksamhet – markägares nyttjade - glesbygdsutveckling
särskilt känslig biotop - slitage

Foto: Britt-Louise Monell, Boverket

Strandskydd MB 7 kap

Överexploatering av stränder ska hindras för att

- ❖ ge allmänheten glädjen att vistas vid orörda stränder
- ❖ främja biologisk mångfald

Tillämpningen går idag längre än Riksdagen avsett?

- ❖ diken som oftast är torra, avloppsdiken
- ❖ mark på andra sidan asfalterad väg med busstrafik

Lagtolken 35

Strandskyddets innebörd MB 7:15

- ❖ inte vidta åtgärder som väsentligt förändrar livsvillkoren för djur eller växter
- ❖ inte vidta åtgärder som **avhåller** allmänheten
 - ↪ uppföra eller ändra användning av byggnader mm
 - ❖ sjöbod ok, men ägaren måste ta bort glasat dörrparti mm, som påverkar allmänhetens benägenhet att vistas i närheten och möjliggör boden för annat ändamål
 - ↪ inte "anordna saker" - plantera buskar, gräsklippning
 - ↪ inte gräva mm för byggnader mm men borra brunn ok
- ❖ fri passage för allmansrätt ska bibehållas

Lagtolken 36

Strandskyddsbrott

- ❖ Sommarstugeförening – medlem med grävmaskin
- ❖ Rensat sly, tagit bort stubbar, fyllt igen hål med jord och sand närmre än 100 m från strandlinjen
- ❖ Skulle ansökt om dispens från strandskydd 60 dagsböter
- ❖ Luleå tingsrätt 2011-11-11, B 1469-10

Lagtolken

37

Tänk i dessa steg vid strandskydd

Stegen måste tas i tur och ordning *MÖD 2013-10-18 M 5451-13*

1. Aktiveras förbudet? Vilken påverkan blir det?

- ↪ Åtgärder som **väsentligt förändrar livsvillkor** för djur, växter?
- ↪ Inskränk **allmansrätt** jmf med framtida utveckling (nollalternativ)?
MÖD 2014-05-22 M 11232-13 Öckerö
 - ❖ Dagens hemfridszon ökar?
 - ❖ Avhålls på annat sätt, tex gräsklippning, plantering, utformning av byggnad?

2. Undantag möjligt? "Särskilda skäl" MB 7:18 utvärderas.**

- ↪ Alternativ beaktas *MÖD 2013-01-01 M 6370-12, brygga Valdemarsvik*

3. Samlad bedömning

- ↪ Möjligt att säga ja därför att det är obetydligt på lång sikt? MB 7:26
 - ❖ Syften strandskyddet, potentialer, kumulativa effekter. *MÖD 2003-11-25 M 10820-02*
- ↪ Oproportionerligt mot enskild att neka undantag? MB 7:25

Lagtolken

37

** Finns omständigheter som kan godtas som särskilda skäl?

Endast följande kan godtas för prövning:

- ↪ ianspråktaget
- ↪ väl avskilt
 - ❖ asfalterad 70-väg med reguljär buss inte avskiljande *MÖD 2011-06-17 M 215-11*
- ↪ måste ligga vid vattnet och alternativ* saknas
- ↪ behövs för att utvidga pågående och alternativ* saknas
- ↪ angeläget allmänt intresse och alternativ* saknas
- ↪ annat mycket angeläget intresse (både allmänna och enskilda)
- ↪ LIS enstaka bostadshus i anslutning till befintlig bostad
- ↪ LIS strandnära läget bidrar till landsbygdsutveckling

*alternativ *MÖD 2013-01-01 M 6370-12, brygga Valdemarsvik*

Lagtolken

37

Biotop och artskydd MB 7 kap

- dispens av Ist – särskilda skäl t.ex. säkerhet men inte rationalisering
- separat dispensprövning - ingår inte i tillståndsprövning vattenverksamhet
- förutsättningar för dispens (godtagbara skäl) är dock en förutsättning för vattendom (lämplighet)

Lagtolken

40

Biotopskyddsbrott

- ❖ Avlägsnade mindre flyttblock och stenar från åker.
- ❖ Brott mot områdesskydd eftersom stenarna trots sin begränsade storlek var "åkerholme".
- ❖ Företagsbot 30.000 kr (enstaka händelse, oaktsamhet, sänktes från 50.000)
- ❖ Hovrätten Skåne Blekinge dom 2012-10-24 B2824-11

Lagtolken

41

Artskyddsbrott

- ❖ grävt dike på tomten skadat långbensgrodans habitat
- ❖ åtal miljöbrott – artskyddsbrott
- ❖ 60 dagsböter
- ❖ Hovrätten Skåne Blekinge dom 2009-04-29 B 2791-08

Lagtolken

42

Kom ihåg att det finns en ram av regler